

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата психологічних наук, доцента

Пасічника Володимира Івановича

на дисертаційну роботу Чабань Альони Вячеславівни

**«Психологічні особливості професійного становлення майбутніх офіцерів
ДСНС»»,**

поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань
05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 – Психологія

Дисертаційна робота Чабань А. В. присвячена вирішенню важливого науково-практичного завдання у галузі психології, а саме: встановленню психологічних особливостей професійного становлення курсантів та курсанток закладів зі специфічними умовами навчання Державної служби України з надзвичайних ситуацій, а також визначенню можливостей удосконалення на цьому науково-теоретичному підґрунті процесу їх професіоналізації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Національного університету цивільного захисту України «Психологія професійного здоров'я працівників сектору безпеки та оборони України» (РК № 0120U000003) і пов'язане з реалізацією Наказу Міністерства внутрішніх справ України № 412 від 26.05.2020 р. «Про затвердження Порядку підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту», а також Постанови Кабінету Міністрів України № 468 від 09.05.2023 р. «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо вдосконалення питань

проходження служби цивільного захисту та грошового забезпечення осіб рядового та начальницького складу служби цивільного захисту».

Метою роботи є: на основі аналізу сучасних теоретико-методологічних підходів у розкритті проблеми професійного становлення особистості емпіричним шляхом дослідити та визначити психологічні особливості професійного становлення майбутніх офіцерів ДСНС.

Наукова новизна отриманих результатів.

Вперше обґрунтовано етапи та основні складові професійного становлення майбутніх офіцерів ДСНС.

Вперше визначено гендерні особливості основних специфічних складових професійного становлення курсантів закладів вищої освіти системи ДСНС.

Удосконалено шляхи та методи проведення оцінювання психологічної готовності та вмотивованості до професійної діяльності майбутніх офіцерів ДСНС.

Дістала подальшого розвитку система професійно-психологічної підготовки курсантів-майбутніх офіцерів ДСНС.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота загальним обсягом 206 сторінок, складається з анотації, змісту, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів власних досліджень, висновків, списку використаних джерел зі 167 найменувань та 5 додатків. Матеріали дисертації проілюстровано 33 таблицями та 16 рисунками.

Аналіз змісту дисертаційної роботи

У **вступі** подано загальну характеристику дисертаційної роботи. Обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету роботи та основні завдання дослідження, показано зв'язок роботи з науковими

програмами. Наведено дані про особистий внесок здобувача, апробацію роботи та публікації.

У **першому розділі** проведено теоретико-методологічний аналіз досліджуваної проблеми та аналіз відповідних наукових джерел, порівняння та узагальнення даних. Аналіз сучасних психологічних досліджень, присвячених проблематиці професійного становлення особистості, показав існуючу множинність трактувань його семантики та феноменології, термінів та підходів до його періодизації, що дозволило надати особисте визначення поняття «професійне становлення майбутніх офіцерів ДСНС» і обґрунтувати основні етапи цього процесу. Також на основі аналізу наукових досліджень було визначено основні специфічні складові професійного становлення майбутніх офіцерів ДСНС.

У **другому розділі** наведено організаційні аспекти емпіричного дослідження, визначено психодіагностичний інструментарій його проведення. Зазначається, що до вибірки увійшли групи досліджуваних загальною кількістю 704 особи, які є курсантами і курсантками I та IV курсів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Підбір методик дослідження базувався на підтверджених даних про їх валідність, надійність та диференційованість для визначення психологічних особливостей професійного становлення майбутніх офіцерів ДСНС.

Математично-статистична обробка отриманих даних проводилась за допомогою математичних критеріїв: ϕ^* - критерій Фішера (кутове перетворення Фішера), критерій узгодженості Пірсона – χ^2 (хі-квадрат), z-критерій для порівняння пропорцій. Отримані результати оброблено за допомогою стандартизованого пакету програм «SPSS Statistics 23.0.» та «Microsoft Office Excel 2007».

У **третьому розділі** за допомогою методу експертних оцінок визначено основні специфічні складові професійного становлення майбутніх офіцерів ДСНС, що належать до певних сфер особистості: професійної, мотиваційної та ціннісно-орієнтованої. Дослідження причин вибору професії показало, що більшість курсантів вважають свій вибір недостатньо усвідомленим та зазначають одними з головних факторів його здійснення престижність професії та вплив інших осіб.

Особливість професійної сфери особистості досліджуваних полягає в тому, що курсанти та курсантки IV курсу відрізняються порушенням самоідентифікації з найближчим професійним оточенням. У той час як першокурсники перебувають у стані кризи професійної ідентичності та тривожності.

Мотиваційну сферу було досліджено різнобічно та встановлено, що з віком мотивація успіху у курсантів змінюється мотивацією уникнення невдачі, а також проявом споживчої мотиваційної тенденції. Водночас виявлено, що першокурсники характеризуються як більш ініціативні та активні, проте менш стримані та емоційно-стабільні, ніж четвертокурсники. При цьому вони мають більш позитивне ставлення до обраної професії ніж їх старші колеги.

Дослідження ціннісної сфери показало, що четвертокурсники не визнають за необхідне виявляти себе компетентним професіоналом та мають досить вільні погляди на соціальні очікування і не прагнуть стримувати свою поведінку, однак прагнуть досягти певного статусу. Серед більшості першокурсників була встановлена зворотна тенденція – спрямованість на досягнення особистого успіху та прийняття відповідальності заради соціального схвалення.

На основі проведеного дослідження шляхами удосконалення професійного становлення майбутніх офіцерів ДСНС було запропоновано проведення спеціальних профорієнтаційних навчань для майбутніх абітурієнтів (старшокласників), а також реалізацію певних напрямків покращення виховної роботи з курсантами та курсантками закладів зі специфічними умовами навчання Державної служби України з надзвичайних ситуацій і впровадження низки спеціально орієнтованих соціально-психологічних тренінгів.

Зміст кожного розділу дисертаційної роботи підпорядкований меті та завданням дослідження, а підсумками є наукові результати, обумовлені сформованим на основі проведеного теоретико-методологічного аналізу розумінням авторки окресленої проблематики.

У висновках розкрито основні наукові досягнення здобувачки, наведено результати проведеного дослідження, що свідчать про реалізацію визначеної мети дисертаційної роботи.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій. Отримані здобувачкою наукові результати достатньо обґрунтовані, що підтверджується коректністю постановки завдань дослідження, чітко визначеним науково-теоретичним підґрунтям реалізації методики виявлення основних психологічних особливостей професійного становлення майбутніх офіцерів ДСНС України, якісним застосуванням емпіричних методів, а також використанням математичного моделювання та прогнозування.

Публікації здобувачки за темою дисертації. Основні результати дослідження викладено у 14 наукових працях, із них три статті опубліковано у наукових фахових виданнях з психологічних наук, одна стаття в іноземному науковому виданні, та у 10 тезах конференцій.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати дослідження дають можливість удосконалити процес професійного становлення майбутніх офіцерів системи ДСНС під час їх навчання у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, їх можливо використовувати у навчально-виховному процесі в закладах вищої освіти ДСНС.

На теперішній час результати дисертаційного дослідження А. В. Чабань опрацьовані відділом внутрішнього забезпечення якості освіти Національного університету цивільного захисту України та рекомендовані для використання в освітньому процесі зазначеного навчального закладу під час підготовки фахівців, які навчаються за освітньо-професійними програмами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти «Пожежна безпека» і «Пожежогашіння та аварійно-рятувальні роботи» спеціальність 261 «Пожежна безпека», «Цивільний захист», спеціальність 263 «Цивільна безпека» (акт впровадження від 6 вересня 2023 року). А також використані в освітньому процесі Львівського державного університету безпеки життєдіяльності під час підготовки лекційних, семінарських, практичних занять та соціально-психологічних тренінгів з навчальних дисциплін «Психологія діяльності в особливих умовах», «Психологія кризових ситуацій», «Військова психологія», «Психологія посттравматичної реабілітації та реадaptaції» (акт впровадження від 28 серпня 2023 року).

Таким чином, наведена інформація свідчить, що матеріал дисертаційної роботи має науковий характер та прикладне значення. Викладення її змісту логічне, послідовне та грамотне. Можна зазначити, що авторка підтвердила свої якісно сформовані уміння здійснювати науковий пошук, аналізувати та узагальнювати дослідницький матеріал, формулювати самостійні висновки.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Поряд із зазначеним, позитивно оцінюючи цю дисертаційну роботу, доцільно висловити окремі міркування, що виникли в процесі рецензування роботи і вимагають окремих уточнень і пояснень.

1. У третьому розділі дисертації розкриваються результати проведеного дуже різноаспектного дослідження мотиваційної сфери курсантів та курсанток. У зв'язку з цим у мене залишились деякі сумніви щодо доцільності настільки широкого вивчення усіх зазначених аспектів з огляду на визначену мету і завдання дослідження.

2. Висновки до третього розділу (стор. 162-167) недосить лаконічні та занадто переобтяжені другорядною інформацією, тому, на мою думку, їх доцільно було б навести більш коротко та чітко.

3. Вбачається, що прикладна складова дисертаційної роботи була б значно посилена, якби авторка запропонувала до використання розроблену цільову програму заходів з удосконалення процесу професійного становлення майбутніх офіцерів ДСНС у відповідності зі встановленими психологічними особливостями цього процесу та характером його етапів.

Водночас, зазначені вище зауваження та побажання носять дискусійний характер та не знижують загальної позитивної оцінки наукового дослідження Чабань Альони Вячеславівни.

Загальний висновок

У дисертаційній роботі Чабань Альони Вячеславівни «Психологічні особливості професійного становлення майбутніх офіцерів ДСНС», що представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія», отримані суттєві нові науково-практичні результати. Робота в цілому спрямована на вирішення важливого науково-

практичного завдання у галузі психології, а саме – удосконалення процесу професійного становлення майбутніх офіцерів ДСНС України.

Зміст дисертації відповідає поставленим завданням, наукові положення містять наукову новизну та відображені в публікаціях здобувачки у зазначених вище наукових виданнях. Текст дисертації написаний науковим стилем. Зміст та напрям досліджень відповідає профілю спеціальності.

Таким чином, дисертаційне дослідження Чабань Альони Вячеславівни на тему «Психологічні особливості професійного становлення майбутніх офіцерів ДСНС» за своєю актуальністю, достовірністю результатів досліджень, новизною та практичним значенням відповідає чинним вимогам щодо «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року. А автор дисертаційного дослідження – Чабань Альона Вячеславівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – «Психологія».

Офіційний опонент:

доцент кафедри організації роботи з персоналом
оперативного факультету Національної академії
Національної гвардії України
кандидат психологічних наук,
доцент

Володимир ПАСІЧНИК

Підпис Пасічника В.І. засвідчує.

Заступник начальника Національної академії
Національної гвардії України

Сергій МАРТИНЕНКО